

УДК 368.5:631.55

*О. В. Марценюк-Розарьонова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
Я. Р. Якубовська,
бакалавр, кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
О. М. Чернопищук,
бакалавр, кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет*

СТРАХУВАННЯ УРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ТА БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ

*О. V. Martsenyuk-Rozaronova,
Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University
Y. R. Yakubovska,
Student, bachelor, department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University
O. M. Chornopischuk,
Student, bachelor, department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University*

INSURANCE OF AGRICULTURAL CROPS AND PERENNIAL PLANTINGS

У статті розглянуто сучасний стан та умови розвитку страхування в аграрному секторі України. Оцінено роботу сучасного ринку страхування сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень в Україні та досліджено основні напрямки державного регулювання для підвищення ефективності його роботи. В даній роботі обґрунтовано причини, які зумовили низький рівень страхування сільськогосподарських ризиків агропідприємствами та досліджено шляхи вдосконалення страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень. На результати господарювання при вирощуванні сільськогосподарської продукції суттєво впливають коливання кліматичних умов та інші природні чинники, які не піддаються точному прогнозуванню, і тому страхування ризиків, які здатні нанести прямі збитки виробнику - актуальне і потрібне для реалізації завдання. Тому обґрунтування ролі страхового захисту врожаю сільськогосподарських культур і подальше удосконалення страхового ринку виступає актуальною науковою проблемою, вирішення якої дасть змогу забезпечити високу конкурентоспроможність товаровиробників і сприятиме зростанню продовольчої безпеки держави.

The article deals with the current state and conditions of development of insurance in the agrarian sector of Ukraine. The work of the modern market of insurance of agricultural crops

and perennial plantings in Ukraine is assessed and the main directions of state regulation for improving the efficiency of its work are researched. In this paper, the reasons which caused the low level of insurance of agricultural risks by agribusiness enterprises were substantiated and ways of improving the insurance of crop and perennial crops insurance were investigated. The results of management in the cultivation of agricultural products are significantly influenced by fluctuations in climatic conditions and other natural factors that can not be precisely predicted, and therefore insurance of risks that can cause direct losses to the producer is actual and necessary for the task realization.

Therefore, the substantiation of the role of insurance protection of crop crops and the further improvement of the insurance market is an actual scientific problem, the solution of which will enable to ensure the high competitiveness of commodity producers and will contribute to the growth of food security of the state.

Ключові слова: агрострахування, обов'язкове страхування, страхова сума, страховий тариф, андерайтинговий рік.

Keywords: agricultural insurance, compulsory insurance, the sum insured, insurance tariff, underwriting year.

Постановка проблеми. Найбільш ризиковим в сільськогосподарському виробництві є вирощування урожаю сільськогосподарських культур, яке відбувається переважно під відкритим небом. На результати господарювання при вирощуванні сільськогосподарської продукції суттєво впливають коливання кліматичних умов та інші природні чинники, які не піддаються точному прогнозуванню, і тому страхування ризиків, які здатні нанести прямі збитки виробнику - актуальне і потрібне для реалізації завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку сільського господарства надзвичайно важливим є розвиток таких правових інститутів, які б забезпечували зростання економічного потенціалу цієї сфери економіки, сприяли захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників та адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів.

Наразі саме одним із таких інститутів є агрострахування. Останнім часом в Україні досить широко висвітлюються окремі проблеми страхування сільськогосподарської продукції, зокрема, роботи таких вчених правознавців та економістів як В. Базилевича [1], О. Гаманкової [3], О.Залетова [5], О. Марценюк – Розарьонові [6], присвячені саме цій проблемі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ситуація, що склалася на сьогодні в Україні щодо агрострахування, щонайменше гальмує прогрес і може бути визнана як криза розвитку системи.

Актуальності даній темі надає прийняття у 2012 р. нового Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» та недостатність наукового обґрунтування положень цього нормативно – правового акту [8].

Метою даного дослідження є аналіз правового забезпечення страхування врожаю сільськогосподарських культур та розробка пропозицій щодо подальшого вдосконалення цього правового інституту.

На сьогодні ми можемо виділити два види страхування сільськогосподарських культур — обов'язкове та добровільне. Обов'язок застрахувати врожай покладається на товаровиробників, що користуються державною підтримкою, що полягає у наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу, фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції.

Для інших сільськогосподарських товаровиробників воно є добровільним. У договорі страхування істотними умовами є предмет договору страхування, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), страховий випадок, розмір страхового платежу і строки його сплати, строк договору [2].

Страхування сільськогосподарської продукції – це вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, які не суперечать закону [7].

Найбільш ризиковим в сільськогосподарському виробництві є вирощування урожаю сільськогосподарських культур, яке відбувається переважно під відкритим небом.

До об'єктів страхування належить:

— майбутній (очікуваний) урожай сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень плононосного віку;

— фактичні затрати страхувальника на посів (висаджування) та вирощування сільськогосподарських культур;

— багаторічні насадження: дерева, кущі, плодово-ягідні насадження й виноградники [9].

Страховання багаторічних насаджень здійснюється на випадок повної загибелі внаслідок вимерзання, сильних снігопадів, повені, бурі, зливи, граду, землетрусу, пожежі.

Страхова сума визначається у розмірі вартості майбутнього врожаю, шляхом множення середньої врожайності сільськогосподарської культури у господарстві (для нещодавно створених підприємств у районі) за попередні 5 років на площу посівів сільськогосподарської культури і страхову вартість одиниці врожаю. Сума страхових платежів обчислюється залежно від тарифної ставки (табл. 1).

Таблиця 1.
Структура базового страхового тарифу при страхуванні сільськогосподарських культур

Сільськогосподарські культури	Страхова подія			Загальний тариф
	Вимерзання	Град, злива, буря, затоплення	Пожежа	
Озимі культури	4,0	-2,5	0,5	7,0
Ярі культури	-	4,5	0,5	5,0
Зернобобові	-	5,0	0,3	5,3
Кукурудза	-	4,5	0,2	4,7
Цукрові буряки	-	5,0	-	5,0
Соняшник	-	4,5	0,5	5,0
Інші технічні культури	-	5,0	0,3	5,3
Картопля	-	5,0	-	5,0
Овочеві та баштанні	-	5,5	-	5,5
Насінники овочевих та інших культур	-	5,5	0,5	6,0
Однорічні сіяні трави	-	4,0	-	4,0
Багаторічні сіяні трави	3,5	2,5	-	6,0

*Джерело: розроблено авторами за даними джерела [4]

Укладання договорів страхування здійснюється на період одного сезону (циклу) вирощування сільськогосподарської культури, строк дії договору страхування не може бути більшим та довшим терміну збирання майбутнього (очікуваного) врожаю, встановленого згідно з агротехнічними вимогами для певного регіону.

Таблиця 2.
Зведені дані страхування в рослинництві в розрізі провідних страхових компаній, 2017 р.

Компанія	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії	Виплати, грн.
АХА	82	49705	269939806	6518798	2.4%	278056
Аска	108	127559	551139192	14497926	3.2%	1512775
Аско ДС	1	72	289224	13015	4.5%	37760
Брокбізнес	30	19281	383315791	5705248	1.5%	3071547
Гардіан	25	10199	88587217	4093767	4.6%	0
Здорово	5	3707	25725027	824562	3.2%	584111
Інго Україна	137	147893	602567349	17554086	2.9%	1857209
Країна	84	39613	337395892	14353506	4.3%	171500
Оранта-січ	1	203	270850	19186	0.7%	0
ПЗУ	306	118745	879962338	15974039	1.8%	115585
ТАС	5	2107	8976735	369556	4.1%	0
УАСК	21	6502	200279764	12006526	6.0%	0
Універсальна	152	131557	2562446940	109516655	4.3%	0
Разом	957	657144	5913366125	204446870	3.5%	7628542

*Джерело: розроблено авторами за даними джерела [4]

За даними, що були надані для нашого дослідження страховими компаніями України, що мають відповідну ліцензію, у 2017 андеррайтинговому році страхування сільськогосподарських культур здійснювали 13 страхових компаній. Показники страхування за цей період наведені у табл. 2.

У 2017 андеррайтинговому році здійснювалося страхування 16-ти видів сільськогосподарських культур. У порівнянні з 2016-м роком, кількість застрахованих культур залишилась сталою, але відбулися незначні зміни в їх структурі: не було договорів страхування гарбузів та льону але, натомість, було застраховано сорго та яре жито. Показники страхування у 2017 році наведені у табл. 3.

Таблиця 3.
Зведені дані страхування в розрізі сільськогосподарських культур, 2017 р.

Компанія	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії	Сума премій, грн/га
Озима пшениця	453	414538	3142993024	111880932	3.6%	270
Озимий ріпак	241	95401	396643931	12051882	3.0%	126
Кукурудза	89	70209	1529975022	61328076	4.0%	874
Соняшник	61	36747	374017703	5294230	1.4%	144
Озимий ячмінь	24	9417	40381201	1457110	3.6%	155
Соя	21	7139	112515508	2379945	2.1%	333
Озиме жито	20	5866	32701209	1091361	3.3%	186
Ярий ячмінь	13	3661	54851220	851847	1.6%	233
Цукровий буряк	11	4790	119955945	6082837	5.1%	1270
Горох	11	3632	22921208	564943	2.5%	156
Яра пшениця	6	2841	23488231	537173	2.3%	189
Гречка	2	215	2313823	104517	4.5%	486
Овочі, сад	1	43	5100000	24225	0.5%	567
Разом	953	654498	5857858025	203649078	3.5%	311

*Джерело: розроблено авторами за даними джерела [10]

Найбільше договорів було укладено на страхування озимої пшениці (453 договори, або 47.3%). На другому місці озимий ріпак (241 договір, або 25.2%).

У 2017 році, порівняно з 2016-м, значно зросла кількість договорів страхування озимого ріпаку (у 3.6 разів, з 67 до 241 договорів) та дещо кукурудзи (з 54 до 89). Відбулося незначне зменшення договорів страхування озимої пшениці та соняшнику (з 453 до 471 та з 61 до 98 відповідно).

Найбільше площ було застраховано під озимую пшеницею (414.5 тис. га, або 63.1%). Інформація щодо виплат у розрізі сільськогосподарських культур представлена на рис. 1 та у табл. 4 [10].

Обсяг страхової відповідальності за сільськогосподарськими культурами розподілився таким чином: першість посідають договори зі страхування озимої пшениці (3.143 млрд грн, або 53.2%), далі йдуть: кукурудза (1.530 млрд грн, або 25.9%), озимий ріпак (396.6 млн грн, або 6.7%), соняшник (374.0 млн грн, або 6.3%), цукровий буряк (119.9 млн грн, або 2.0%) та соя (112.5 млн грн, або 1.9%).

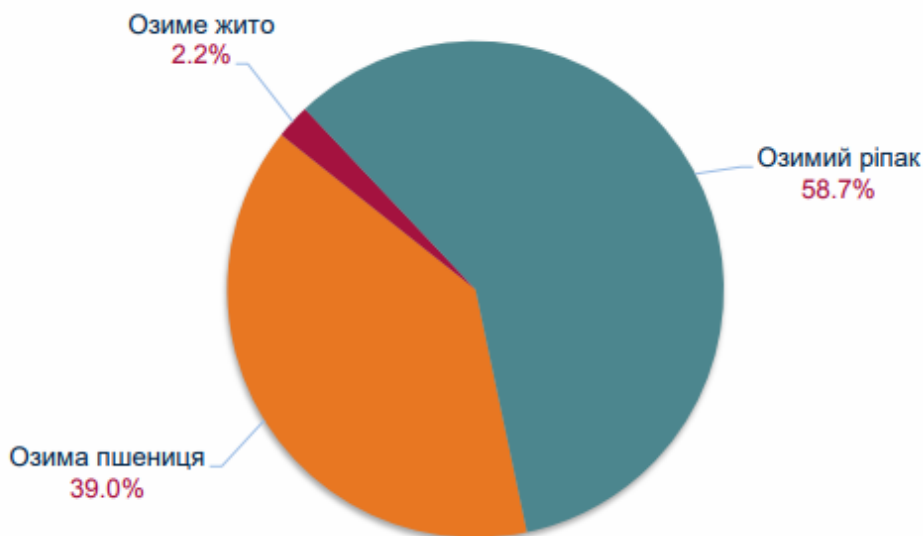

Рис. 1. Структура страхових виплат, 2017 р.

*Джерело: [10]

У 2017 році, порівняно з 2016 роком, зросла страхова сума за договорами страхування озимого жита, кукурудзи, озимого ріпаку та квасолі. Одночасно, скоротилася страхова сума за договорами страхування гречки, сої, ярої пшениці, цукрового буряку та соняшнику.

Страхові виплати у 2017 році були здійснені за трьома культурами: озимим ріпаком (4.48 млн грн, або 58,7% від усього обсягу виплат), озимую пшеницею (2.98 млн грн, або 39,0%), та озимим житом (171.5 тис. грн, або 2.2%).

Згідно з даними, доступними для дослідження на 1 жовтня 2017 року, середній рівень виплат страхових компаній у 2017 андеррайтинговому році склав 3,7%, зокрема, 23,9% – за результатами перезимівлі та 0,3% – за весняно-літній період.

Таблиця 4.
Структура страхових виплат в розрізі сільськогосподарських культур, 2017 р.

Культура	Сума виплат (зима), грн.	Сума виплат (весна-літо), грн.	Загальна сума виплат за рік, грн.	Частка у виплатах по ринку	Рівень виплат
Озимий ріпак	4479690	0	4479690	58.7%	37.2%
Озима пшениця	2393241	584111	2977352	39.0%	2.7%
Озиме жито	171500	0	171500	2.2%	15.7%
Загалом	7044431	584111	7628542	100%	3.7%

*Джерело: [13]

Можна сказати, що рівень виплат за період перезимівлі 2016-2017 перевищує аналогічний показник за період 2015-2016 більше, ніж у 1,5 рази (23.9% проти 15,4%).

Висновки. Щоб вдосконалити страхування врожаю та розширити ринок страхових послуг держава повинна виконувати наступні функції:

- розробка основних принципів та правил державної підтримки страхування, включаючи правила, яких слід дотримуватися сільгоспвиробникам та страховим компаніям, аби держава компенсувала частину страхових внесків;

- узагальнення досвіду страхування сільгоспвиробництва, розробка способів удосконалення цієї діяльності та стимулювання сільгоспвиробників до участі у страхуванні;

- розробка та доведення до відома аграріїв типових форм договорів страхування та інших потрібних нормативно-правових документів.

Для здійснення страхування врожаю потрібна ефективна система моніторингу, яку має запровадити страхова компанія. Така система є вигідною і для страховика, і для страхувальника, оскільки допомагає у разі настання страхового випадку забезпечити правильне визначення розміру збитку, повну та своєчасну виплату відшкодування.

Література.

1. Базилевич В.Д. Страхування / В. Д Базилевич та ін. // К.: Знання.-2008. - 1019 с.
2. Ващенко О. Формування системи страхування у бурякоцукровому підкомплексі України / О. Ващенко // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 11. - С. 14 - 18.
3. Гаманкова О.О. Методи державного регулювання ринку страхових послуг / О.О. Гаманкова // Формування ринкових відносин в Україні / Зб. наук. праць. Вип. 10 (101). – К.: КНДЕІ, 2009. – с.71-73.
4. Дема Д. І. Страхові послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк // 3-тє видання стереот. – К.: Алерта. - 2017. – 526 с
5. Залетов О. М. Економічна сутність прямого страхування / О. М. Залетов // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка. - 2012. - Вип. 12. - С. 73-77.
6. Марценюк – Розарьонова О.В. Особливості і стан розвитку страхового ринку України / О.В. Марценюк – Розарьонова // Економічні науки. – 2014. - № 7. – С. 48-50.
7. Огаренко О. Методологічні засади страхування врожаю сільськогосподарських культур / О.Огаренко // Економіка АПК. - 2015. - № 4. - С.94-98
8. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI (із змінами і доповненнями)
9. Про страхування: Закон України від 04.10 2001 № 2745-III (із змінами і доповненнями)
10. Ринок агрострахування України у 2017 андеррайтинговому році. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://agroinsurance.com>

References.

1. Bazylevych V.D. (2008), *Strakhuvannia [Insurance]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Vaschenko O. (2014), “Formation of the insurance system in beet-sugar subcomplex of Ukraine”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 14 - 18.
3. Hamankova O.O. (2009), *Metody derzhavnoho rehuliuвання rynku strakhovykh posluh [Methods of state regulation of the insurance services market]*, KNDEI, Kyiv, Ukraine.
4. Dema D. I., O. M. Vilenchu and I. V. Dem'ianiuk (2017), *Strakhovi posluhy [Insurance services]*, 3rd ed, Alerta, Kyiv, Ukraine.
5. Zaliyev O. M. (2012), “The economic essence of direct insurance”, *Ekonomika*, vol. 12, pp. 73-77.

6. Martseniuk – Rozar'onova O.V. (2014), "Feature and state of development of the insurance market of Ukraine", *Ekonomichni nauky*, vol.7, pp. 48-50.
7. Oharenko O. (2015), "Methodological principles of insurance of crop crops", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 94-98.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On peculiarities of agricultural products insurance with state support ", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4391-17> (Accessed 09 August 2017)
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On Insurance", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (Accessed 01 January 2017)
10. Agroinsurance (2017), "Ukrainian agribusiness market in 2017", available at: <http://agroinsurance.com> (Accessed 27 November 2017)

Стаття надійшла до редакції 26.03.2018 р.